

»cui subiecta sunt omnia«. Declarat hoc Scriptura exemplis quibusdam, dum honorum Angelorum coetibus Satanam immixtum esse refert, et in quodam de futuris consilium, et colloquium admissum; velut cap. 1. Iob., et Regum libro III. Ac de eo quidem, quod in priore loco scriptum est, adfuisse Satanam inter filios Dei, id est, Angelos, qui adstebant coram Domino, S. Gregorius existimat, nihil aliud significari, nisi perinde Satanam, vt et reliquos omnes, Dei non latuisse conspectum. Haec sunt eius verba (24): »ita ergo etiam inter Angelos in conspectu Domini Satan adfuit, quia vis diuina, quae intruendo penetrat omnia, non se videntem immun-dum spiritum vidit. Quia enim et ipsa quae Deum fugiat, latere non possunt, dum cuncta nuda sunt superno conspectui, Satan adfuit absens praesenti«.

Insuper: solent interdum et futurorum notitiae fidem ex eo captare daemones, quod ea quae procul fiunt, vt iam iam imminere certo sciunt, alio in loco sitis aperiant. »Tamquam si quisquam (ait Augustinus) (25), de vertice montis aliquem longe videat venientem, et proxime in campo habitantibus ante nuntiat«. Etenim »omnis spiritus ales est: vt Tertullianus scribit (26), hoc Angeli et daemones«. Igitur momento vbique sunt. Totus orbis locus illis vnus est, quid vbi geratur, tam facile sciunt, quam enuntiant, velocitas diuina creditur, quia substantia ignoratur. Sic et Auctores interdum videri volunt eorum quae annuntiant.

Ad haec: vt Augustinus adnotat (27) »aliquando idem nefandi spiritus, etiam quae ipsi facturi sunt, velut diuinando praedicunt«, quemadmodum et accepta diuinitus potestate, »laedunt primo, de-hinc remedia praecipiant ad miraculum noua, siue contraria; post quae desinant laedere, et curasse creduntur«.

Postremo: si nihil satis liquido compertum, et exploratum habeant, responsionum ambiguitate fucum faciunt, ac ea dicunt, quae in vtramque partem congruunt, vt quemcumque res exitum sortita sit, eum praedixisse videantur. »Fallunt autem (verba sunt Augustini) (28) etiam studio fallendi, et inuida voluntate, qua hominum errore laetantur. Sed ne apud cultores suos pondus auctoritatis amittant, id agunt vt interpretibus suis, signorumque suorum

(24) Lib. II. Moralium, cap. 3.

(25) Lib. IV. de Trinit. cap. 17.

(26) Apolog. cap. xxxi.

(27) Lib. II. de Genes. ad litter.

cap. 17.

(28) Lib. de diuin. daem. cap. 6.

»rum coniectoris culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiti«. At de his haec tenent.

CAPVT XII.

Argumenta soluit quae contra veritates stabilitas pugnant.

Quoniam vero quae aduersus primam propositionem obiciuntur, et nullius ponderis sunt, et ex adductis facillime queunt dilui; ad ea animam vertimus, quae secundam propositionem oppugnant. Ac primo quidem, haec momenta sunt, quae Angelos cordium secreta cognoscere, nituntur suadere aduersarii. Primum: ex Scripturis habetur, Diabolus, siue Satanam in cor hominis introire, ibique latentes cogitationes scrutari: legitur enim Ioann. XIII. *Post buccellam introiuit in eum Satanus*; et: *cum Diabolus misisset in cor*. In Act. etiam Apost. cap. V. *Anania; cur tentauit Satanus cor tuum?*

Secundum: Patrum auctoritas pro hac ipsa sententia videretur stare. Scribit siquidem Gregorius in moralibus (1), quod in beatitudine resurgentium »vnusquisque tunc erit conspicibilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicibilis sibi«. Quod in Angelis potissimum locum habere fatendum est, qui seipsos vident perfectissime. Basilium autem (2) puellas hortatur, vt Angelorum praesentiam reuerentur, quoniam spiritus quidquid virgo cogitat, animoque contrectat, percipiunt.

Tertium: Angeli siue boni, siue mali quum animae essentiam comprehendant, omnes illius modificationes vident; nempe idea comprehensionis includit et substantiae cognitionem, et omnium etiam illius modorum, quum sit cognitio omnium perfectissima.

Quartum: homines sagacitate ac prudentia praediti aliorum cogitata cognoscunt: ait enim Scriptura Proverb. XXII. »Corda hominum manifesta sunt prudentibus«. Quidni ergo potiori iure eadem Angeli conspiciere poterunt?

Quintum: quae in hominis sunt phantasia absdubio Angeli percipiunt: et ea ergo quae in ipsius mente includuntur. His argumentis pugnant probaturi, cognoscere Angelos cordis cogitationes.

Ad probandum autem, et Angelos futura omnino libera, et fortuita praecuidere, haec adducunt. Primum: cognoscere huiusmodi futu-

(1) Lib. XVII. cap. 27. (2) Lib. de vera Virginitate.

tura non superexcedit animae facultatem. Docent enim Gregorius (3), et Augustinus (4), conuenire animae, secundum quod a sensibus abstrahitur, vt futura praeuideat. Atque Gregorius ipse huius opinionionis confirmationem petit ex facto Legisperiti cuiusdam, qui tametsi sepulturae locum haberet in Templo Transiberino, morti proximus praenuntiauit, se mandandum sepulturae fore apud Sanctum Xistum: quod si de anima hominis valet argumentum, validius de Angelis a corporibus denudatis illud vrgeat necesse est.

Secundum: Angeli nedum boni, sed et mali, futura plurima cuiusque generis saepe saepius praenuntiarunt.

Tertium: admissa eorum sententia, qui futura omnia in coelis descripta esse opinantur, Angelos illa ibidem conspiciere nullus inficiabitur: at habet sententia illa Patronos nobilissimos, Origenem (5), Sixtum Senensem (6), Eusebium (7): traditur insuper illa in libro inscripto: *Narratio Ioseph*, magnae apud antiquos auctoritatis.

Quartum: nonne Angeli praeterita et praesentia certo sciunt? Et futura ergo sciunt opus est: sunt enim praesens, praeteritum, et futurum temporis differentiae: Angeli autem mens supra tempus quocumque est, quum eius substantia et actio tempore non mensurentur, sed aeuo, quod infra aeternitatem quidem est, tempori tamen multum praecellit.

Quintum: sicut tempore, ita et loco distare quidpiam dicitur: quemadmodum ergo Angelus loco dissita percipit; et tempore distantia, siue praeterita, siue praesentia, siue futura illa sint, percipere poterit.

Postremum: Angeli custodiendis hominibus a Deo praepositi, iis consulunt, curantque, quae eorum sunt: oportet ergo praesciant quae nobis sunt euentura; nam cuius est alteri prouidere, eorum quae ad ipsum pertinent praescientiam habeat necesse est; alioquin non posset munus suum implere. Haec obiciunt.

Omnia tamen, etsi speciei plurimum praeferrant; roboris parum, vel nihil habent ad veritates firmatas infringendas. Ergo ordine seruato soluenda sunt. Atque ab his quae primam propositionem infringere videntur, initium capientes, sic ad primum ex Augustino respon-

(3) Lib. iv. Dialogorum, cap. 26.
(4) Lib. xii. de Genes. ad litter. cap. 13.

(5) Supr. illud Gen.: *Fiant luminaria.*
(6) Lib. v. Biblioth. Annot. 15.
(7) In iv. Praepar. Euang. cap. 9.

spondemus (8): „missio ista spiritualis suggestio est, neque fit per „aurem, sed per cogitationem, ac per hoc non corporaliter, sed „spiritualiter. Sed quomodo fiat, vt diabolicae suggestiones immit- „tantur, et humanis cogitationibus misceantur, vt eas tamquam suas „deputet homo, vnde scit homo? Nihil ergo aliud adducta Scrs- „pturae testimonia exhibent, quam malorum Angelorum suggestioni; ac perperam de alienarum cogitationum perceptione exponuntur. Quo- „modo vero suggestiones huiusmodi fiant, difficile est definire, vt Au- „gustinus docet: sed iudicamus, extra probabilitatis terminos non esse quod dicitur, eas nimirum fieri sensuum adfectione, motuque spiri- „tuum animalium.

Secundum soluitur Patrum sententias exponendo. Iraque Gregorius in ea est sententia, vt doceat, in resurrectione posse vnum alterius cogitationes perspicere, si ei manifestentur: neque impedimento esse corporis opacitatem; nam hoc erit perspicuum, lucidum, ac gloriae splendore exornatum. Verum haec minime valere modo de cordis cogitationibus; quis non videt? In resurgentium beatitudine procul erit quodlibet impedimentum; quum et omnes caritatis vinculo coniuncti sint futuri, et inuicem secreta communicaturi: libera autem cordium cogitata, vel libere etiam occultantur, vel nihil ad perfectam societatem facit ea pandere. Sed et verba adlata in Moralibus Gregorii non legi, sunt qui dicant: falluntur tamen.

Basiliius autem hortatorio stylo loquutus est, sancte quoque et pie, prout facere illi visum est ad Virginitatis ideam exprimentam: ergo limitatione accipiendum venit quidquid in illius occurrit sententia; maxime ex eo quod signis foras erumpant affectus.

Tertium vt soluat, fatemur equidem, Angelos animae essentiam comprehendere; fatemur quoque, ideam comprehensionis omnium substantiae modificationum includere cognitionem. Quartum tamen? Necessarium: (sic enim loquuntur) non ita earum, quae liberae dicuntur, cuiusmodi cordi secreta audiunt. Nempe quum haec non sequantur necessario ex angelica mente, sicut nec ex humana; recte mens ipsa comprehendit dicitur, in quantum comprehensibilis est, quamuis liberas illas cogitationes non cognoscat.

Neque responsonem hanc infringit, quod mentis cogitationes sint quid intelligibile, proportionatumque cum intellectiua Angelorum

Tom. II.

K

fa

(8) Tract. lv. in Ioann.

facultate; quod etiam actu in anima cogitante sint, quae quum Angelo praesens sit, praesentes et illi facit liberas suas cogitationes. Etenim verum illud nequaquam est, liberas nempe cogitationes proportionem cum mente angelica habere, vt ex dictis late patet: sed nec verum est, praesentes illas fieri Angelorum intellectui, ex quo praesens illi anima sit: nam nec necessariam habent illae cum anima connexionem, neque anima eas Angelo manifestare vult, vt falso supponitur.

In quarto soluendo nihil opus erat nisi Augustini verba transcribere. Ait enim ille (9): »Angeli omnium dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quaedam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscentur«. Etenim manifestum ex his relinquunt, quod qua ratione homines sagacitate et prudentia praediri aliorum cogitata introspicunt, quae exterioribus indicis, vultu nempe, oculis, fronte, nutibusque se produnt; sic et Angeli. Id quod lubentissime fatemur. Certum quae nullum exhibent externum signum, nec Angeli, nec homines, sagacissimi licet, internoscere queunt. Quoniam vero sunt qui reponant, minime isthaec cohaerere cum iis, quae in libris Retractionum scribit (10), paulo adcuratius res erit discutienda. Itaque haud negabimus, quae ibi Augustinus profert, accipiemus cum prode. Sed anceps ille in eo tantum est, percipiantne Angeli cogitata huiusmodi virtute sensibili, an spiritali: neutiquam illud reiticiens quod antea scripserat, cognoscere scilicet illos cogitationes, quae signis se produnt. Atque in hoc laudandus vel maxime Augustinus est, quod fateatur: »rem dixi occultissimam audaciore adseueratione, quam debui«, cet. quum ipse diu dubitauerit, an daemones subtilia quaedam habeant corpora, quae, sicut humana, aliorum corporum impressionibus moueantur; et obscurissima quoque dubitatio sit, an in adsumptis sensuum officia valeant exercere.

Ad quintum responsio ante oculos est ex his quae diximus. Nam phantasiam non esse seiunctam a nervorum motione, quae per totum corpus fit, ex eo liquet, quod ipsius vi quaedam fiunt impressiones in vtero mulierum praegnantium ad foetus membra dilabentes, adeo vt maculae, notaeque variae in his multoties adpareant. Ergo quae in hominis phantasia versantur motione, agitatione, ac impressionibus dignoscuntur: non sic quae menti obuersantur,

(9) Lib. de diuin. daem. cap. 5. (10) Lib. 11. cap. 30.

tur, ob superius dicta. Hoc ordine soluta sunt quae primam propositionem oppugnabant.

Nec maioris negotii erit illa etiam soluere, quae contra posteriorem militat. Ergo ad primum dicendum: Patres id vnum tantum affirmare, animam a corporis vinculis liberam, et a sensibus abstractam, quamdam vim habere, qua corporum coelestium impressionem percipiat, quam corpori et sensibus immersa non nisi difficillime agnoscere poterat, ac imperfectissime: ex qua deinde coniecturali experimento futura solet praenuntiare. Gregorii autem exemplum hoc solum euincit, potuisse hominem illum conicere ex aeris adfectione pluuiam imminere, quae eiusdem corpus apud Transiberinos deferri impediret.

Secundum soluit Damascenus his verbis (11): »futura quidem, tametsi nec Dei Angeli, nec daemones norint, vtrique tamen praedicunt; sed dispari modo. Angeli enim futuros euentus non aliter praedicunt, quam, Deo ipsis quae futura sunt detegente, quo fit, vt ea omnia eueniant, quae ab ipsis praedicuntur: Daemones autem ipsi quoque praedicunt, interdum videlicet, quia ea quae procul geruntur, cernunt: interdum sola coniectura ducti; ex quo etiam efficitur, vt plerumque mentiantur«. Haec Damascenus; quibus nihil est quod superaddi possit.

Tertium solutio haec est: non omnia futura per coelestia corpora significari, sed ea dumtaxat quorum euentus necessarii sunt, atque certa, constantique caussarum determinatione fiunt, quae vero rarius eueniunt, ac fortuita omnino sunt, non nisi coniciendo, probabiliter interdum, alias falso ex corporibus coelestibus praenuntiarum valent. Falsam proinde Origenis interpretationem iudicamus, quin ei pondus addat aliorum vsurpatio: librum autem in argumento citatum apocryphum ex Athanasio discimus. Sed de hoc argumento selettissime Petauus (12).

Quartum sic soluitur: sit Angelus supra tempus; nec tempore mensuretur ille: at in mente Angeli successio vere ponenda est; quum non omnia simul ille intelligat, ac velit. Haec autem successio facit, ne ei praesentia sint quae per totum tempus aguntur.

Ad quintum respondendum: quae loco determinata sunt, iam actu existunt, participantque naturam aliquam, seu in certa ac deter-

K 2

ter,

(11) Lib. 11. de Fide orthodox. cap. 3. (12) Lib. 1. de Ang. cap. 10.

terminata natura subsistunt, cuius est in mente Angeli similitudo, per quam cognosci, tametsi dissita, possunt. Futurum vero quum nondum sit; nec naturam speciei participat, cuius similitudinem Angelus in se habet: unde ab eo cognosci non potest. Nam ut habet tutissima S. Thomae doctrina, Angelus non intelligit singularia dum actu sunt per species de nouo adquisitas, sed per eas quas prius habebat, per quas tamen ea, quae futura erant, non nouerat, quoniam cognitio omnis quadam cognoscentis, et cogniti adsimilatione perficitur: quae autem in Angeli mente sunt formae, seu rerum similitudines specierum naturas repraesentant, per quas tamen et singularia nosse Angelus potest; verum, dumtaxat quatenus naturam specierum participat, quod non est, antequam actu sint: unde statim atque actu existunt, ab Angelo cognoscuntur.

Postremum et illud quoque leuissimum est: neque enim firmo aliquo momento probari potest, ut qui aliquibus prouideret, eorumque curam sustinet, futuros euentus mente percipiat: sat quum hoc sit, ut praeuideat quid possit contingere, quo opportuna remedia adhibeat, vel ad cauendum, vel ad iuuandum. Non ergo nisi inanimiter nimis ex Angelorum supra homines cura, et procuratore concluditur, debere Angelos euentuum futurorum esse praescios.

COROLLARIA

Qua vero auctoritatis et rationis firmitudine posuimus cordium cogitata Angelis incomperta esse, ponamus et illud sequitur, eos nempe, naturae propriae viribus gratiae mysteria attingere non posse. Nam quemadmodum illa a sola cogitantis voluntate, quae sua arcana claudit, pendet; et ista a sola Dei voluntate pendere exploratum est. Ceterum ut fiunt Angelis cordis alieni arcana peruia, atque perspecta, mox ut qui ea claudit, reserat, atque patefacit; ita Angelis beatis Deum clare videntibus gratiae mysteria patere fatendum est. Etenim quum plura huiusmodi Prophetis diuinitus patefacta sciamus; multo excellentius cum Angelis factum dicere tenemur. Ut enim decuit sapientiam diuinam, Angelos, quorum est praestantior natura, perfectiore rerum naturalium cognitione donare, quam homines; ita eandem concedet, rerum, quae supra naturam sunt, quasque non semel hominibus viatoribus manifestauit, ampliorem cognitionem in beatos Angelos deriuare. Non tamen omnium; ne di-

uinae voluntatis, ac sapientiae comprehensionem adstruere nos videamur, quod nedum rectae rationi, sed et fidei aduersatur.

At non solum Angeli beati omnia gratiae mysteria non adtingunt, sed nec omnes aequaliter, sed *secundum quod eis Deus reuelare voluerit*, ut loquitur S. Thomas (13): ita scilicet, ut superiores plura et altiora in Verbo videant, quorum cognitionem ad inferiores, eos illuminando, deriuant.

De iisdem autem Angelis viatoribus dubium exoritur, an scilicet, reuelatum ipsis fuerit Incarnationis Mysterium. Contendunt nonnulli, neque quoad substantiam, nec quoad particulares circumstantias nouisse illos hoc mysterium: quum enim, inquirunt, beatitudinem non essent ex Christi meritis consequuturi, nihil opus erat Verbi Incarnationem edocerentur.

At S. Thomae sententia est, mysterium huiusmodi Angelis imperfecte fuisse reuelatum: sic enim scribit (14): »mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognouerunt, sed maxime eo quo beatificati sunt visione Verbi, quam daemones numquam habuerunt«. Quod perfectius ipsis fuisse reuelatum beatitudinis initio, et secundum substantiam, et secundum plures etiam particulares circumstantias, idem S. Doctor docet, ubi ait (15): »ad primum ergo dicendum, quod de Mysterio Incarnationis dupliciter contingit loqui. Vno modo in generali; et sic omnibus reuelatum est a principio suae beatitudinis. Alio modo possumus loqui de Mysterio Incarnationis quantum ad speciales condiciones; et sic non omnes Angeli a principio de omnibus sunt edocti, immo quidam, etiam superiores Angeli, postmodum didicerunt«.

Quid autem post hominis lapsum? Cognouisse statim Angelos omnes Incarnati Verbi Mysterium quoad aliquas particulares circumstantias, nempe, quod per Christum ex stirpe Adami nasciturum homo lapsus erat redimendus, ac diabolus superandus, ex gr., Theologi post S. Thomam adserunt: nam, inquirunt, haec ad serpentem verba Genes. III.: »inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum«: verba Angeli Dei

Contra-
tionis.
ux hoc
cum eo
pag. 93. +

(13) Prima Parte, quaest. LVII. artic. 5. in corp.
(14) Prima Parte, quaest. LXXV.

artic. 1. ad 4.
(15) Prima Parte, quaest. LVII. artic. 5. ad 1.

nomine loquentis sunt: Angelum vero sensus verborum ab ipso prolatorum non fugiebat.

Adserunt praeterea, temporis processu, post Christum natum, plures alias eiusdem Mysterii circumstantias cognouisse, aut Deo plenius reuelante, aut per Apostolos in Ecclesia praedicantes: scribit siquidem Paullus ad Ephesios III. : »Mihi omnium Apostolorum »minimo data est gratia haec, in gentibus euangelizare inuestiga- »biles diuitias Christi, et illuminare omnes, quae sit dispensatio sa- »cramenti absconditi a saeculis in Deo, vt innotescat principibus et »potestatibus in caelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, »secundum praefinitionem saeculorum, quam fecit in Christo», cet. Quae quidem sententia etenus vera a S. Thoma iudicatur, quatenus hunc inducit sensum, vt Angeli per Apostolos praedicantes, non quidem ab eis, sed in eis talia didicerint (16). Legatur egregia S. Doctoris interpretatio.

Iam illud etiam ex praecedentibus subinferre oportet, quod scilicet, nostra de Angelorum naturali cognitione erga occultas cordium cogitationes sententia, quantumuis vera sit ac certa, ad fidem tamen illa non pertinet. Neque enim desunt Theologi grauissimi, qui et Scripturarum, et Patrum testimonia aliter exponant, vt adnotabamus superius. Quorum tamen expositiones (vt id candide fateamur quod censemus) ad eludendum praecipue Scripturae sensum aptissimas agnoscimus. At abundet vnusquisque in suo sensu.

CAPVT XIII.

De Angelorum voluntate disserit. Quam ex sese mutabilem ac flexibilem esse Patrum auctoritate suadet. S. Thomae mentem declarat.

Pollent Angeli amandi ac volendi facultate, qua se ipsos, Deum, et creaturas mente praeditas, licet diuersimode, diligunt.

Haec Angelorum facultas flexibilis naturaliter est. Nec contrarium docuit S. Thomas.

Et primum quidem ipsorum Angelorum casus et ruina demonstrant,

(16) Lect. III. in Apost. locum.

vt Basilius scribit (1): »impiorum, inquit, et aduersariorum spirituum defectio id quod dicimus adprobat, iuris sui, ac libertatis »esse inuisibiles virtutes, et aequae in virtutem, ac vitium ver- »gere«, cet.

At ratio quoque id suadet. Nam quum insit Angelis intelligendi vis et facultas, vt fuit monstratum; et in eis sit etiam amandi, et volendi vis, necessum est: neque enim potest intellectus bonum ali- quod cognoscere, quia voluntas in illud veluti quodam pondere feratur.

Atque ita ferri quidem liberum Angelorum arbitrium in se ipsos, in Deum, et creaturas aliquas hoc vno ratiocinio declaratur: fertur enim amoris pondere in obiectum aliquod, qui eidem bonum vere vult, ac peroptat: at Angeli sibi, Deo, ac creaturis mente praeditis bonum peroptant, et volunt: sibi quidem et creaturis pacem in possessione finis vltimi consistentem; Deo autem honorem summum, summamque gloriam: feruntur ergo illo amore in se ipsos, in Deum, ac creaturas mente praeditas.

Secundum vero paulo difficillius explicatu est, ab homine potissimum qui S. Thomae Scholae iam pridem nomen dedit. Opinantur siquidem Theologi fere omnes, quotquot de nomine S. Thomae nuncupantur, Angelos in sui arbitrii vsu ita obiectum aliquod eligere, vt in facta electione sint immutabiles prorsus, ac inflexibiles, idque ex natura ipsa. Quod si nos id, quod in votis est, declarare assequimur, nempe, hanc non esse Patrum communioem sententiam, nec illam in S. Thomae scriptis adeo solide ac firmiter stabilitam legi, quemadmodum gloriantur illi; praefendam nostram qualemcumque opinionem euincemus, velut Patribus, a quibus numquam eorum vox Thomas recessit, conformiorem.

Ergo agendum agamus, et Patrum sensa perscrutemur. Augustinus est qui locum Apostoli quo Deo soli immortalitas adiudicatur, hoc sensu exponit (2): »quia, ait, est immutabilis solus. In omni »enim mutabili natura nonnulla mors est ipsa mutatio«. Et paucis interiectis: »et creaturarum natura coelestium mori potuit, quia »peccare potuit. Nam et Angeli peccauerunt, et daemones facti sunt, quorum est diabolus princeps; et qui non peccauerunt, »peccare potuerunt. Et cuiuscumque creaturae rationali praestatur,

» vt

(1) De Spirit. Sanct. cap. 16. (2) III. contr. Maxim. cap. 12.

»ut peccare non possit, non est hoc naturae propriae, sed Dei gratiae«.

Hunc locum etiam vberissime Fulgentius pertractat, et inter alia haec ponit (3): »illos quoque quos terrenorum corporum grauat nulla lustralis materies, id est, Angelicos spiritus, quis non videat, non vnus naturae esse cum Deo, sed factos ex nihilo; quorum naturalis mutabilitas in eo cognoscitur, quia eiusdem naturae pars est in deterius permutata«. Ac quum dixisset, Angelos sanctos non posse in deterius mutari; vnde id illi habeant his verbis exponit (4): »sed hoc ipsum, quod ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterius nullatenus possunt, non eis est naturaliter insitum; sed postquam creati sunt, gratiae diuinae largitate collarum. Si enim Angeli naturaliter incommutabiles fierent, numquam de eorum consortio diabolus, et eius Angeli cecidissent«.

Faustinus item contra Arianos verbis dissertissimis eandem angelicae voluntatis mutabilitatem demonstrat (5): »voluntas, inquit, Dei naturaliter bona est, perfecta est, indemutabilis est, semper eadem existens, et sine fine perseverans. Voluntas vero eius, qui non est Deus, eo quod habeat initium, sicut et ipse qui non est Deus, potest et mutari, potest et verti, sicut et ipse qui non est Deus: ac per hoc non vere bona, quia non naturaliter bona, nec vere perfecta, quae potest verti, et minui ita, quod hodie voluit, crastino nolit, vt, quod hodie noluit, crastino velit. Dicam exemplo apertius: Angelus iste, qui nunc diabolus est, antequam fieret diabolus, proprii arbitrii agitatione amissit bonam voluntatem, ideo scilicet, quia ex factura subsistit, et non naturaliter Deus est: hoc et de omni creatura rationali sentiendum est. Etsi enim quidam eorum non declinauerunt, neque declinant a bona voluntate, tamen in natura habent posse declinare, quia creaturae sunt, et non Deus. Hoc enim quod non declinant ex disciplinae perpetua obseruatione obtinent, non ex naturae indemutabilis veritate«.

Gregorius Magnus simile quid statuit (6): »natura, ait, angelica etsi contemplationi auctoris inhaerendo in statu suo immutabi-

(3) Lib. de Fide ad Petrum, cap. 3.

(4) Ibidem, cap. 23.

(5) Tom. iv. Biblioth. PP. pag. 670.

(6) Lib. v. Mor. cap. 33.

»liter permanet; eo ipso tamen, quo creatura est, in semetipsa vici-ssitudinem mutabilitatis habet«.

Eucherius etiam id tradit scribens (7): »qui quidem dum sunt mutabiles natura, facit tamen eos immutabiles, atque incorruptos gratia sempiterna«. Isidorus similiter tenet (8); vbi ait: »gratia di-cimus, non natura esse incommutabiles Angelos. Nam si natura incommutabiles essent, diabolus non vtiq; cecidisset«. Anselmus tandem (aliis missis) ait (9): »quemadmodum malus Angelus vituperandus est, quia non potest ad iustitiam redire; ita iste laudandus est, quia non potest abire. Sicut enim ille iam redire non potest, quia sola mala voluntate abiit, sic iste iam abire non potest, quia sola bona voluntate permansit. Palam igitur est, quia sicut illi non posse recuperare quod deseruit, est poena peccati; ita huic non posse deserere quod tenuit, est praemium iustitiae«.

Ex his vero SS. PP. testimoniis, vel nullo exponente, illud euidenter sane colligitur, Angelorum omnium liberrimum esse arbitrium, natura mutabilem, et flexibilem: neque immutabilem natura dicendum eorum voluntatis actum, quo beati Angeli Deum diligunt, quoue daemones peccato adhaerent. Est ergo in sanctis Angelis necessitas Deum amandi, essentialis illa quidem, vt dicunt, et physica. Est et in daemone necessitas moralis ad peccandum. At habent illud boni Angeli diuinae gratiae munere, ac beneficio; habent istud daemones voluntatis propriae defectu. Natura proinde liberrimi omnes in reliquis, nec tamen mereri boni possunt, nec mali demereri vltterius; in termino siquidem illi sunt. Verum habet daemone ob-stinatio, ob quam liberae potestatis arbitrio numquam vsuri sunt, hanc duplicem causam. Harum prima est, quod gratiae auxilium habere minime possint; secunda vero acerbissima gehennae poena, et amissae felicitatis consideratio; ex quibus tristitia, desperatio, et animi insanabilis aegritudo ortum ducunt. Beatorum autem Angelorum felicitas, ex eo prouenit, quod Deum bonum summum intuitu videant, ad cuius amorem quisque essentiam ipsam Dei videns, naturaliter est determinatus, ipso S. Thoma adestante (10). Turpissime itaque aberrant hic Caluiniani, ac Iansenistae eandem omnino adserentes libertatem, licet sine indifferentia in patria, sub luminis

Tom. II.

L

glo:

(7) Lib. 1. in Genesis.

(8) Lib. 1. de Sum. Bono, cap. 12.

(9) Lib. de casu Diab. cap. 24.

(10) Prima Parte, quaest. LX. artic. 5. ad 5.

gloriae claritate, et sub Reparatoris gratia in via. Adfirmantes etiam, male agendi necessitatem, quae in damnatis reperitur, eiusdem generis censeri cum amandi necessitate in sanctis Angelis reperta.

At dicent Theologi nobis aduersantes, confidenter nimis hoc a nobis dictum esse, Patrum scilicet indubiam mentem istam. Nam sunt ex opposito sentientes nonnulli, quibus refragari, et aliorum auctoritas, et cuidam ex eisdem data fides, nos verant. Occurrit primus Basilius (11), »qui bonos Angelos in prima sui origine, et »substantiae constitutione, dicit, insitam vna sanctitatem accepisse. »Propterea difficile ad malitiam transferri possunt; quod subinde velut »tinctura quadam, ita sanctitate corroborati, et in virtute stabilita- »tem dono S. Spiritus adepti sunt.«

Damascentus alius est, qui immobiles in eo, ad quod adhae- rint, Angelos facere videtur, quum de eorum natura disputans, di- cit (12): »minime capax poenitentiae, quoniam corporis est expers. »Nam homo propter corporis imbecillitatem poenitentiam est conse- »quutus«. Expressius vero S. Thomas id ipsum docet, ex cogniti- onis, seu, ut ipse ait, apprehensionis angelicae conditione argumentum ducens (13): »differt enim, inquit, apprehensio Angeli ab pre- »hensione hominis in hoc, quod Angelus apprehendit immobiliter »per intellectum, sicut et nos immobiliter apprehendimus prima prin- »cipia, quorum est intellectus; homo vero per rationem appren- »dit mobiliter discurrendo de vno in aliud, habens viam proceden- »di ad vtrumque oppositorum. Vnde et voluntas hominis adhaeret »alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere, et contrario »adhaerere; voluntas autem Angeli adhaeret fixe, et immobiliter. Et »ideo si consideretur ante adhaesionem, potest libere adhaerere et »huic, et opposito, in his scilicet, quae non naturaliter vult: sed »postquam iam adhaesit, immobiliter adhaeret. Et ideo consequit di- »ci, quod liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum et »ante electionem, et post; liberum autem arbitrium Angeli est fle- »xibile ad vtrumque oppositum ante electionem, sed non post. Sic »igitur et boni Angeli semper adhaerentes iustitiae sunt in illa con- »firmati; mali vero peccantes sunt in peccato obstinati«. Haec S. Thomas.

Explicanda itaque haec testimonia sunt, vt nec istos ex Patri- bus

(11) In Psalm. xxxiii.

(12) Lib. ii. cap. 3.

(13) Prima Parte, quaest. xxiv: ar- tic. 2.

bus nobis repugnare monstremus. Et Basilius quidem locus ipse sese ex- planat. Non enim dicitur in eo, Angelos prorsus esse immobiles, sed difficile mutabiles a Dei gratia et bonitate. Idque de statu in quo modo sunt, non de eo in quo dicuntur fuisse, intelligendum esse, verbum indicat temporis praesentis, quo Basilius vitur. At siquidem ille: »et ad malitiam difficile transferri possunt«; non vt perperam a Latino interprete redditur: »et ad malitiam difficile se poterant »transmouere«. Nam Basilius manifeste voluit, Angelos hoc ipso tempore difficile ad malitiam conuertri posse, vt eosdem, quantum in ipsorum est voluntate, et natura, etiam nunc in deterius mutari posse, monstraret.

Quod si Basilius verba in sensum ab interprete confictum redde- rentur, ad illumque statum referrentur, quo nondum mali Angeli ceciderant, sed iusti omnes erant ac sancti, quasi tunc difficile qui- dem ad prauitatem deciscere, postea vero nullo modo id facere po- luerint; quum eius difficilis mutationis causam dicat esse Basilius, quod in sanctitate roborati sunt, ac virtutis stabilitatem acceperint; sequatur inde necesse est, ante ipsum Diaboli lapsum in virtute ac gratia bonos esse confirmatos, quod communia Theologorum pla- cita contradicunt. Ergo Basilius etiamnum difficile ad malitiam trans- ferri posse Angelos credit, quamuis ex sese, et absolute deprauati possint.

Ioannis deinde Damasceni dictum, quo daemone non esse ca- pacem poenitentiae adfirmat, *quoniam corporis est expers*, non eo pertinet vt velit, Angelos ab eo quod elegerint, non posse natura reslire; sed vt adserat, diuina gratia, sine qua poenitentiam agere non poterant, iure fuisse destitutos; quod, vt corpore, sic excusa- tione imbecillitatis carerent, ob idque grauius, et intolerabilius quam homines peccauissent. Damascenus ipse sui ipsius interpres, ac vin- dex est iis, quae paulo post scribit: »difficulter, ait, in malum mo- »biles, sed non immobiles; nunc vero et immobiles, non natura, »sed gratia, et adhaesione ad id, quod solum bonum est«.

At S. Thomae testimonium ad angustias vsque nos premere iudicabant non pauci. Falso tamen. Nam et nostros etiam sensus in lau- datis S. Thomae verbis inueniri gloriamur: tantum abest, vt Doctorem Angelicum nobis aduersantem experiamur, quod vt ex aequo declarem, ea primum recolenda ex instituto veniunt, quae alibi ab ipso tradita sunt, vt plenius, quae obiecta sunt, soluantur. Sic ergo

*Vide hic
S. Thom. a. 2.
ad 2.*

go sese habet res. Consentit sane S. Thomas inflexibilem esse Angelorum naturam, aut voluntatem, Sanctorum inquam, ad malum, quoniam Dei essentiam videntes, in ipsius amorem sunt naturaliter determinati, quemadmodum ad rationem boni in communi: quare etiam post electionem flexibilis, et mutabilis eorum voluntas est, relate ad bona illa, quae quum vndeque perfecta non sint, naturaliter et necessario in se totam voluntatem non rapiunt. Ita L.P. quaest. LXII. artic. 8.

Consentit praeterea, quod tametsi comparate ad finem vltimum immutabiles sint Angeli ac daemones; relate tamen ad media, habent vtiq; libertatem, et Angeli sancti diuersa possunt eligere ordine finis seruato; Angeli vero mali se ab ordine finis diuertendo: quorum primum libertatis perfectionem, secundum eiusdem defectum vocat. Ita ibidem in responsione ad tertium argumentum.

Quum ergo ea scribit, quae aduersus opinionem nostram pugnare vniuersa ferme Schola clamat, nempe, „Angelus apprehendit immobiliter, sicut et nos apprehendimus prima principia: homo apprehendit mobiliter, discurrendo de vno ad aliud“, cet.; exponendus ita est, vt sibi eum non esse contrarium patefcat; quemadmodum Iueninum (14), Bertium (15), ac alios exposuisse nouimus. Scilicet non aliud verbis illis S. Doctor docet, nisi Angelos post electionem immobiliter summo bono adhaerere, cuius vident essentiam; adeo vt ad diligendum Deum sint naturaliter determinati; quemadmodum hominis intellectus ad prima principia, et ipsius voluntas ad bonum in communi. Et quoniam post primum caritatis actum statim plenam beatitudinem sunt adsequuti, ideo summo bono immobiliter adhaerent. Hanc vero esse S. Thomae mentem manifestum est cuique apposite articulum secundum, quaest. LXII. conferenti.

Docet quid simile de daemonibus, eos nempe adhaerere immobiliter peccato, per quod miseri in aeternum facti sunt. Quoniam et illi per primum suae voluntatis actum aeternam damnationem sunt consequuti. At non ita scribit S. Thomas de aliis obiectis, quae nec sunt finis vltimus creaturarum, nec cum illo habent connexionem: quin potius posse per liberum arbitrium diuersa eligere media, ac proinde flecti, et mutari, expressa ipsius sententia est in responsione ad tertium citati art. 8. Quae deinde optime cum eo componitur, quod vt

(14) Dissert. I. de Aug. cap. 2. conclus. 3. in resp. ad arg.

(15) Lib. X. cap. 13.

S. Doctor ait, Angelus non apprehendat de vno in aliud discurrendo, sicut apprehendit homo, sed omnes omnino rationes detegendo, ob quas obiectum, aut odio haberi, aut amari debet. Nam rationes illae, etiam post factam electionem, in intellectu Angeli remanent: quo fit vt obiectum quod elegerat, deserere possit, si de eorum numero illud sit, quae nec finis vltimus sunt, nec cum eo connexionem habent vllam; uti saepius dictum est. Non ergo nobis contrarius est S. Thomas.

APPENDIX.

Postquam vero de Angelorum intelligentia, et voluntate, quae dicenda erant, proximis capitibus proposuimus, de eorundem loquutione, et illuminatione, quae ex ambobus illis fontibus oriuntur, nonnulla hic subinferenda sunt. Conloqui autem inter se Angelos in Scripturis non semel expressum est. Isaiae enim viii. legimus: *Seraphim clamabant alter ad alterum*: apud Danielem item, et Zachariam Angelorum inter se conloquia descripta habemus: Iudas quoque Apostolus in sua Canonica Michaelis cum Diabolo de corpore Moisis altercationem describit: demumque Paullus I. ad Cor. xiii. linguam Angelis tribuit dicens: „si linguis hominum loquar, et Angelorum, caritatem autem non habeam“, cet. Quem Apostoli locum sic explicat Chrysostomus (16); „Angelorum autem linguam hic dicit, non corpus tribuens Angelis, sed id quod dicit est huiusmodi: si ita loquar vt Angelis constitutum est inter se loqui“, cet. Theophilactus etiam scribens (17): „Angelis porro lingua est intellectiua; vis nimirum illa, qua sibi mutuo diuinarum rerum intellectum, ac diuinas cogitationes impertiunt“. Quibus illud intelligitur, inepte nimis, ac impudenter a Theodoro Beza dictum fuisse (18); „plane inpropos eos esse, qui hoc loco disputant de Angelorum linguis“: vt hominem haereticum possis agnoscere. Num contemnendi erunt Patres, quotquot locum Apostoli ita exponunt, ac qui linguam Angelis dissertissime tradunt, vnus Bezae expositione retenta? Atqui id quod Chrysostomus, et Theophilactus, tradunt alii Patres. Theodoretus haec scribit (19): „Angelorum linguas dicit, non quae sensu, sed quae intelligentia percipiuntur; per quas et Vniuersorum Deum lau-

(16) Homil. xxxii.

(17) Apud P. tau. de Angelis, lib. 1. cap. 12.

(18) In Com. ad illum Apost. locum.

(19) In cap. xiii. Epist. ad Corinth.

9. 106. i
107. p
D. W. W. W. W.
amriantur.

„dant, et inter se disserunt. Eos enim laudantes audierunt Esaias, et
 „Ezechiel. Quin etiam Daniel eos inter se loquentes audit, et Za-
 „charias, et Michaeas. Basilius deinde sic loquitur, Ioannem ex-
 „ponens (20): „*verbum*. § Quodnam verbum? § Humanumne verbum,
 „an Angelorum? Quippe significauit Apostolus, Angelos propriam ha-
 „bere linguam, ita dicens: *si linguis hominum loquar*“, cet. Sic dis-
 „purant et alii; quorum sententia non ea est, vt haereticus coniecta-
 „tur, vt tribuant Angelis linguam in ore sitam, dentibus septam, ac
 „soni effectricem, sed spiritalem sermonem. In quo quidem habent et
 „alios Patres consentientes. Etenim Augustinus haec in libris de Tri-
 „nitate habet (21): „quaedam cogitationes loquutiones sunt cordis. .
 „Foris enim quum per corpus haec fiunt, aliud est loquutio, aliud
 „visio. Intus autem quum cogitamus, vtrumque vnum est. Sicut au-
 „ditio et visio duo quaedam sunt inter se distantia in sensibus cor-
 „poris, in animo autem non est aliud atque aliud, videre, et au-
 „dire: ac per hoc, quum loquutio foris non videatur, sed potius
 „audiat, loquutiones tamen interiores, hoc est, cogitationes visas
 „dixit a Domino Sanctum Euangelium, non auditas“.

Fulgentius itidem inquit (22): „§ quid est cogitatio nisi inter-
 „na loquutio? . . . Manifestam est ergo, hoc esse cogitare, quod est
 „intra se dicere. Ibi ergo inuisibiliter cogitatur. Sine strepitu ergo
 „vocis corporeae, vnusquisque quod cogitat, dicit. Quod tamen ad
 „alterius auditum non nisi corporea loquutione perducit“. Similiter
 loquuntur alii ex Patribus. Ex quibus Angelorum loquutio clarissime
 demonstratur.

Sed ratio etiam ipsum suadet: nam Angeli, tamquam Ierusalem
 coelestis ciues praecipui perfectam inter se societatem habent:
 at haec perfectio societatis necessario id exigit vt sibi inuicem lo-
 quantur illi.

Verum haec Angelorum loquutio insuper exposulat, vt vnus
 cogitatio ad alterum dirigatur: alias quidquid Angelus cogitat, lo-
 queretur, nec posset alteri suas cogitationes occultare; quod alibi re-
 futabimus.

Ad modum autem, quo loquutio isthaec peragitur, quod spe-
 ciat, designandum, varie opinantur Theologi. Nec mirandum, quum
 res

(20) In Homil. ad verba Ioannis: *Is*
principio erat Verbum.

(21) In Lib. xv. de Trinit. cap. 10.

(22) In Lib. cont. Scem. Fastidios,
 cap. 15.

res occulta, atque recondita sit. Nobis prae ceteris placet S. Thomae
 sententia, quae adserit (23), perfici loquutionem angelicam quatenus
 vult Angeli voluntas alteri suae mentis conceptus manifestare; atque
 hanc determinationem voluntatis intellectualia signa, nobis incomperta,
 consequuntur, eisdemque tandem cogitationes declarantur, ipso S. Thoma
 annuente (24), vt Thomistae nobilissimi testantur (25). Nihil autem est
 in Doctoris Angelici sententia quod desideretur, vt mens penitus quie-
 scat, ac nodus plene solvatur. Hanc ratio confirmat: etenim quo-
 tiescumque aliquid immediate in se est imperceptibile, nequit nisi
 per signa manifestari; sensibilia inquam, si creaturis corporeis man-
 ifestetur, spiritualia vero si spiritibus manifestetur: quum ergo im-
 perceptibiles vnde quaque sint in se immediate Angelorum cogitatio-
 nes; signis spiritualibus occultis tamen, manifestari oportebit.

Quamuis autem hoc modo et superiores cum inferioribus, et hi
 cum illis, et omnes cum Deo loquantur; non eadem tamen harum lo-
 quutionum ratio est: superiorum enim cum inferioribus conloquio
 et illuminatio simul est, non item inferiorum cum superioribus; nam
 superiores inferioribus, quam ipsi norunt, veritatem communicant,
 quodque ipsi latius, clariusque intelligunt, quodammodo concidunt,
 vt percipi ab inferioribus possit, „sicut apud nos Magistri, quod in
 „summa capiunt, multipliciter distinguunt, discipulorum capacitati
 „prouidentes“, vt loquitur S. Thomas. Quoties autem inferiores cum
 superioribus conloquuntur non eos illuminant; est enim haec posita
 diuinitus lex, vt inferiora per superiora in Deum reducantur, et lu-
 men veritatis a Deo ad inferiores per superiores intelligentias deriue-
 tur, non autem contra. Sed inferiores, dicit aliquis, superioribus pa-
 tefaciunt, quid ipsi cogitent, quidue velint; quod superiores lateret,
 nisi ipsi sponte aperirent. § Quid tamen inde? § Num superiores pro-
 pterea illuminant? Minime. Quum enim ad mentis perfectionem non
 spectet nosse quid alter velit, aut cogitet, sed dumtaxat quid rei ve-
 ritas habeat, (neque enim cogitantis voluntas est lux, aut regula ve-
 ritatis, sed sola veritas est lumen mentis, summa vero veritatis re-
 gula, veritas prima, seu Deus) nihilque inferiores cognoscant, quod
 superiores multo perfectius, clariusque non norint; hinc dum istis
 illi sensa, sua patefaciant, eos quidem adloquuntur, sed nullatenus il-
 luminant.

Iam

(23) Quaest. cvii. art. 5.

(25) Canus, Chignoli, alii.

(24) In II. Distinct. II. quaest. 2. art. 3.

Iam vero, et posse Angelum sic cum alio loqui, vt alii minime percipiant quid cum altero conloquatur, ex dictis facile est intelligere. Vnde enim fit, vt Gabriel ex. gr. Michaelis conceptionem secum loquentis intelligat, nisi ex eo quod Michael libere suum conceptum ad illum dirigat? A sola igitur Angeli voluntate id repetendum erit, neuiquam a locali distantia, quod accidit hominibus. Vt enim haec ob stare non potest, quominus Angelus alium, etsi maxime distantem, videat: ita neque ob stare illa poterit quominus in Angelo maxime distante videat, quod ad se alter libere dirigat.

CAPVT XIV.

Quae de loco Angelorum disputari solent summatim resoluntur. Quomodo illi corpora adsumant obiter explicatur.

Angeli certo ac definito loco praesentes sunt, non sola substantiae ratione, sed operatione, et applicatione virtutis: at non quomodo corpora.

Primum Scripturae testantur. Etenim II. Petr. cap. I. I. dicitur: Deum »Angelis peccantibus non pepercisse, sed rudentibus inferni detractos »in tartarum tradidisse cruciandos«. Et Apocalypsis XII. »Neque locus inuentus est eorum amplius in Coelo«. De bonis vero Angelis plurima hic adnumerare testimonia possemus, quae eos in coelis permanere, ad homines mitti, de loco in locum transire euincunt.

Patres id quoque firmant: Damascenus enim lib. II. de Fide (1) ait: »Angeli quando suar in coelo, non sunt in terra, et quum in »terram a Deo mittuntur, non manent in coelo«. Augustinus etiam haec habet (2): »non ergo arbitremur, in summo coelo habitare »diabolum cum Angelis suis, vnde lapsum esse credimus«.

Accedit ratio: nam substantia quae finita est, non vbique, sed definito loco consistat oportet: hoc siquidem diuinitatis peculiare est: Angelus ergo non vbique, sed certo loco, vel coelum ille sit, vel infernus, vel aer, praesens sit, ipsa eius finita essentia facit.

At neque id Angelus habet solius substantiae ratione: etenim quum illa expertus partium sit, neque corporeas res se ipsa tangere

(1) Cap. 3. (2) Lib. de Agone Christi, cap. 3.

possit; nequit sola Angelum ad locum determinare: sed determinatur ille per contactum, operatione, et quantitate virtutis. Ea enim censenda est ratio determinationis Angeli ad locum, per quam potest etiam ab omni loco absolui, si de libero quidem loco, vt vocant, sermo sit: vt enim docet S. Thomas (3): »nihil prohibet Angelos »non esse in loco, si voluerint«. At ratio eiusmodi nequit alia haberi quam operatio Angeli: neque enim est aliquid aliud praeter operationem, quod possit Angelus pro libito ponere, aut tollere: per illam igitur ad locum est determinatus. Accedit, quod operatio sola illum habet, quod Angelum possit determinare ad maiorem vel minorem locum, ad quem ipsius substantia omnino indifferens est.

Nec contra haec faciunt, quae magni quidam negotii existimant, quum nihili vere illa sint. Scilicet, quod sequeretur ex opinione ista, existere Angelos absque omni loco posse; quod difficile admodum explicatu foret, quomodo Angeli sint in Coelis; qua item ratione animae Sanctorum, qui ante Christi aduentum abierant, in limbo esse dicerentur: neque enim quidquam externum Angeli in Coelis operantur, aut operatae sunt animae illae in limbo detentae: tandem, quod Angelus, quum simul in pluribus locis, eisdemque distantibus operari possit: posset et in illis simul esse.

Non inquam faciunt haec: Primum enim haud reputat inconueniens S. Thomas, scribens (4): »ad quartum dicendum, quod hoc »non reputo inconueniens, quod Angelus possit esse, et non in loco, quando nullam operationem circa locum habet; nec est inconueniens vt tunc nusquam, vel in nullo loco esse dicatur: sicut »etiam non est inconueniens, quod nullo colore coloratus dicatur«. Haec D. Thomas. Quibus robur additur ex illa Patrum opinione, quae Angelos ante mundum hunc corporeum creatos vult, quo certe tempore locus pro Angelis non esset designabilis; at tamen Angeli existent.

Secundum quoque leuissimum est. Angeli siquidem, quum rerum omnium corporearum administrationi sint praefecti, per operationem aliquam nonnihil et eos conferre ad Empyreum ornatum, non improbabiler diceretur. Animae vero Sanctorum, quae quondam in limbo detinebantur, per passionem quidem tunc in loco fuere: licet enim non illae cruciarentur, sui tamen partebant detentionem, a Deo

Tom. II.

M

ni

(3) Quaest. III. de Pot. artic. 19.

(4) In I Sent. Distinct. xxxvii. q. 3. art. 1. ad 2. ad 2. ad 2.

nimirum. Verum maximum Angelos beatos inter et animas illas discrimen intercedit, nempe, quod Angeli in Coelis existentes, loco sibi connaturali fruere: animae autem in loco eis violento, aut saltem praeternaturali. Atque substantia spiritalis in loco sibi connaturali, seu in quo esse vult, per operationem constituitur; in violento autem siue praeternaturali per passionem ortam ab aliqua causa extrinseca. Placet vsurpare pro pleniori horum similitudine explicatione Augustini sententiam his verbis expressam (5): »quemadmodum haec »faciant Angeli, (loquitur de miraculis) vel potius quemadmodum »Deus haec faciat per Angelos suos, nec oculorum acie penetrare, »nec fiducia rationis enuntiare, nec propectu mentis comprehendere »valeo, vt tam certus loquar ad omnia, quae requiri de his rebus »possunt, quam si essem Angelus, aut Propheta, aut Apostolus«.

Quod vero in exemplum huius argumentationis adduci solet de Asmodaëo, qui in deserto Aegypti a Raphaelè adligatus dicitur Tobias viii, mystice esse intelligendum censer Estius.

Tertium vt solvatur distinctio haec praë oculis est habenda, quod scilicet locus adaequatus est actio externa, quae exhaurit totam agendi virtutem in Angelo repertam; inadaequatus autem est actio, quae non exhaurit totam illius agendi virtutem. Ex qua insuper distinctio patet, Angelum naturaliter non posse esse in pluribus locis adaequatis; nam ex suppositione, quod in vno loco aliqua externa actio totam illius agendi virtutem exhauriat, nequit Angelus in alio loco operari: e contrario vero quum per vnã aliquam actionem illius virtus non exhauriatur, nihil est quod impediatur, quin operetur in alio loco, ac proinde quin in eo existat. Verum quum Angeli virtus finita sit, operari vbique non valer: immo nec in spatio, quod inter sphaeram illius actiuitatis non sit; cuiusmodi autem sit spatium illud ex maiori vel minori Angeli virtute peritur, quae nonnumquam sese extendit ad domum, nonnumquam ad ciuitatem, aliquando etiam ad prouinciam et regnum. Sed haec attingisse luber, vt verbo ea dixisse videamur, quae de consimilibus disputationibus, in immensum vsque dici possent. Qui plura desideret legat S. Thomam (6), eiusque grauissimos Commentatores.

Nos vero, Angelos per operationem in loco esse cum iisdem postquam firmauimus, ad demonstrandum, non quomodo corpora,

(5) Lib. ii. de Trinit. cap. 10.

(6) Prima Parte, quaest. lxxi, et lxxii.

spiritus in loco esse descendimus. Ergo Angeli non sunt in loco quomodo corpora, seu more corporum. Id quod Patres omnes antiqui, qui negarunt Angelos in loco esse, sentire existimantur. Gregorius Nysenus in primis vbi scribit (7): »nemo adeo puerili est ingenio, »qui in natura intelligente et incorporea differentiam loci reperiri existimet. Loci enim positio propria est corporum«, cet. Dydimus quoque ait (8): »loca et commutationes locorum ab incorporalibus »separamus«. Nemesius item Christianus philosophus animam hominis loco minime circumscribi ait, quod spiritus sit: ex quo et de Angelis idem est consequens. Scribit autem (9): »anima corporis expers, neque loco circumscripita, tota per totum, et lumen suum, »et corpus permeat. : : Quod enim magnitudinis, molis, et partium »est expers, nulla loci parte circumscribi potest. Nam cui pars nulla est, quonam circumscribi loco potest? Cum mole enim locus »existit«. Similia proferunt alii.

At videntur omnes illi nihil aliud spectasse, (adnotat Petrus (10)) quam vt ab Angelis eum modum abiudicarent, quo in loco sunt corpora, quorum partes loci partibus respondent: verum neutquam dubitasse illos, quin per se, seu potius per suam operationem alicubi essent. Hoc potissimum Damascenus indicat, quum ait, intelligibilia, hoc est spiritualia, esse intelligibilibus in locis. Reliqui autem circumscriptionem, commensurationemque loci detrudere voluerunt: ita vt dixerit S. Thomas, eos non esse in loco circumscripitiue, quia non commensurantur loco. Sed non inficiantur illi, hoc quod est in loco ita esse, vt non sit alibi, quod in Scholis sic passim explicant, vt *diffinitive* in loco esse dicant.

Atque de loco Angelorum haec sint dicta. Eos vero, sicut esse in loco, et corpora nonnumquam adsumere exploratum est ex variis formis, quibus hominibus adparuerunt, quasque notae nimis, ac vulgatae adparitiones testantur. Hae vero imaginationi perpetam tribuerentur, quum et tactu saepius corpora huiusmodi deprehensa sint, et a nulla etsi potentissima imaginatione fieri illa possint, quae ab Angelis efficiuntur, quando hominibus adparent, ac res occultissimas manifestant. Haec itaque corpora ab Angelis adsumpta aërea potissimum sunt, et ex vaporibus, et exhalationibus compacta, quae diuersa possunt visui sese monstrare, ac sunt reapse, quod habeant

M 2

ex-

(7) In Lib. i. cont. Eunom.

(9) Lib. de nat. hom. cap. 1.

(8) In Lib. i. de Spir. Saucto.

(10) Lib. i. de Ang. cap. 13, n. 9.

extensionem quandam, et variis sint donata figuris: hinc fit vt videantur velut corpora ipsa hominum, vel ferarum. Hinc pariter plurima delusionum genera, quibus Daemones, ac si monstra essent, aut volucres, aut formosae etiam adolescentulae, multoties sese conspiciendos dedere.

CAPVT XV.

De bonorum Angelorum merito et praemio agitur breuiter.

Angeli initio temporis reuera meruerunt augmentum gratiae sanctificantis, et perfectam beatitudinem supernaturalem.

Haec propositio multipliciter demonstratur. Nam primo: Angelos meruisse suadet, quod in eisdem conditiones omnes ad meritum requisitae reperirentur, videlicet, rerum notitia, liberum arbitrium, necnon supernae gratiae adiutorium. Suadet secundo: Christi Domini exemplum, qui in primo suae animationis instanti reuera promouerit: et Angeli ergo, qui Deum facie ad faciem nondum videbant in priori momento meruere.

Ac quidem meruisse tunc sanctificantis gratiae augmentum, sicut et perfectam beatitudinem supernaturalem suadet etiam primo: quod homo viator vtrumque meretur per actus ordinis supernaturalis: quidni igitur et Angeli? Secundo: id meruit Angelus quod fuit praemium illius perseuerantiae in bono: at praemium huiusmodi fuit beatitudo illa in intuitiva Dei visione posita, Augustino teste, vbi ait (1): »Angeli sancti, cadentibus aliis per liberum arbitrium steterunt ipsis et huius mansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certissimum sit, semper esse in illa mansuros«. Similiter et vbi scribit (2): »Diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt, et ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, peruenire meruerunt«.

Verum beatitudinem istam non meruerunt Angeli per opera illam subsequencia, sed per ea quae eam praecesserunt. Conceptis enim ter-

(1) Lib. de Corrept. et Gratia, c. 1.

(2) Lib. de dono perseuer. cap. 7.

minis docet Augustinus, vt mox dicebamus, Angelos per suam in bono perseuerantiam meruisse beatitudinem aeternam: quod ratio ipsa confirmat: nam per id meruerunt Angeli quod est in via ad terminum non per illud quod terminum sequitur. Hinc alienam quammaxime iudicamus Magistri sententiam, cui visum est, meruisse Angelos per obsequia quae Deo circa homines exhibent, prout fuere priora in diuina praecognitione ipsa adeptione beatitudinis, nempe per absurdum est adserere, quempiam a termino ad viam peruenire; quum e contrario via medium sit, per quod terminus comparatur.

Nec probamus etiam eorum opinionem, qui tenent, Angelos beatitudinem meruisse per gratiam, qua confirmati sunt in bono. Nam gratia illa nobis alia non est quam ipsius beatitudinis adeptio; praecipue quum eam adpellet Augustinus *magnam abundantiam caritatis*.

Necque est cur obiciatur nobis S. Thomas, tamquam contrariae auctor sententiae, et propugnator: etenim licet illum in IV. Sentent. tradiderit; ab ea tamen postea recessit Prima Parte Summae Theologicae, quaest. LXII. artic. 4. in corpore.

Vt autem Angeli proficere in adpta beatitudine non possunt, ita nec ab ea excidere peccando. Quod praeter ea, quae antea capitis scriptis se ipsius, totius Ecclesiae consensu confirmatur: adeo vt Fulgentius scribere fuerit iure ausus (3): »firmissime tene et nullatenus dubites, ideo Christum Filium Dei ad iudicandum viuos mortuosque venturum, vt homines secundum promissionem suam aequales Sanctis Angelis faciat, et ad eum statum perducatur, in quo perfecte, quantum vnicuique Deus donat, boni sint, et ab ipsa perfectione mutari deinceps non possint«.

Quam vero insigniter, impudenterque a Caluino et a Fabro Stapulensi in hoc sit erratum lubet hic inserere. Scribit siquidem Caluinus (4): »in ea, quam beati Angeli Deo praestant, obedientia, non esse tam exquisitam perfectionem, vt illi omni ex parte, et citra veniam satisfaciant: atque huc spectare istam sententiam, et in Angelis suis reperit prauitatem«. Faber (5) quoque in libro iustissime ab Ecclesia confixo, peccare Angelos posse constituit, siue beatitudinis suae iacturam peccando faciant, siue non.

Ast impudentissimi homines aduertere saltem debuissent, quam parum sibi constarent, quamque putide verbis abutebantur, dum haec

(3) Lib. de Fide ad Petrum, c. 21.
(4) In Com. in cap. 1. Epist. ad Coloss.

(5) In Lib. de Trip. Magdal.

haec scriberent. Caluinus siquidem paullo ante praemisserat: »inter Deum et Angelos nulla est defectio, nullum peccatum, ideoque nullum diuortium«. Et rursus: »quum Angeli creaturae sint, extra lapsus periculum non erant, nisi Christi gratia fuissent confirmati«. Quae autem conuentio horum verborum cum praecedentibus? Fabrum quoque suam ignorantiam vocem indicamus, dum ait, peccare Angelos posse, siue peccatum beatitudinis eis adferat damnam, siue non. Quis enim peccatum cum beatitudine componere poterit? Nonne a Sapientissimo Deo posita lex haec est, quemadmodum verissime Augustinus ait, »vt omnis inordinatus animus sibi sit poena«. Quare Iob vii. legimus: »peccaui, et quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihi metipsi grauis«. Si peccaret ergo Angelus iam esset sibi ipse grauis, nec sine poena esset eius inordinata adfectio. Sed haec dixisse sufficiat.

CAPVT XVI.

De malorum Angelorum lapsu sermonem instituit: eorundem primum peccatum declarat: veterum aliquorum sententiae confutantur: poenam item iisdem infictam designat.

Diabolus aliique daemones, natura boni, voluntate sua peccarunt. Quorum primum peccatum superbia fuit.

Multiplex est malorum Angelorum poena: ad ignem vero quod spectat, perpetuus atque aeternus ille erit.

Prioris propositionis prima pars probatur ex eo, quod nec mentis ignorantia, nec cordis passio locum in Angelis habuerunt ante peccatum; siquidem siue ignorantia, siue passio, mala quaedam sunt, quae naturam, in qua reperiuntur, miseram efficiunt: sed ea quae naturam efficiunt miseram, locum non habuerunt in Angelis ante peccatum, quum sub Deo iusto nemo miser sit, nisi mereatur: relinquitur igitur, voluntate sua illos peccasse. Quod Patres vnanimiter restantur; e quorum numero Augustinus vnus est qui disserte scribit: »Angeli sancti, cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem

» li-

»liberum arbitrium steterunt ipsi«. Etenim summa erat in Angelis arbitrii indifferentia, nihilque omnino extrinsecum fuit, quod ad malum eos determinarit.

Fuisse autem primum Angelorum peccatum superbia, quod secunda pars propositionis exhibet, Scriptura prae primis testatur. Primum Tobiae iv. legimus: »superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio«.

Apud Isaiam cap. xiii. dicitur: »detracta est ad inferos superbia tua«. Ezechielis item xxviii.: »elevatorum est cor tuum in decore tuo«. Tandem i. ad Timoth. habetur: »ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli«, hoc est, in poenam, quam ob superbiam Lucifer sustinet.

Patres suffragantur etiam: Athanasius enim scribit (1): »superbia ipsum in inferiores abissi partes praecipitauit«. Cyrillus (2): »cecidit; inquit, tumida et turgida cogitans, et honorem, ac gloriam soli summae naturae congruentem rapere cupiens, quantum molimine, et vi, et animo poterat«. Augustinus (3): »continuo, ait, se a luce veritatis auertit superbia tumidus«. Et alibi (4): »in veritate non stetit, sed a luce sua superna, quam de Deo habebat, superbiae merito abscissus est«. Chrysostomus demum (5): »neque in diabolium, inquit, versus fuisset Angelus, nisi hoc se scelere (de superbia agit) coinquinasset«.

Suppetit etiam ratio multiplex. Prima: superbia, Augustino teste (6), est amor inordinatus propriae excellentiae: atqui primum peccatum Angelorum aliud non fuit quam huiusmodi inordinatus amor: vt praeuaricatoris verba satis ostendunt: fuit ergo peccatum superbiae. Secunda ratio: primum Angelorum peccatum amor rei cuiusdam spiritalis fuit: neque enim possunt spiritalia substantiae rebus corporeis adfici; at ille amor alius esse non potuit quam superbiae peccatum; nempe in amore spiritali non peccatur, nisi quia regula contemnitur, ad quam amor ille erigi debet; seu quia amor ille creaturae inhaeret, quum ad Deum vltimo referri debeat: quo quidem principio innixus Augustinus de Angelis apostatis sic loquitur (7): »ab

il-

(1) In Orat. de Virg.

(2) Lib. ii. in Isaiam.

(3) Lib. xi. de Genes. cap. 25.

(4) Lib. xxi. cont. Faust. cap. 37.

(5) Hom. xv. in Ioann.

(6) Lib. xiv. de Ciuit. Dei, cap. 11.

(7) Lib. xii. de Ciuit. Dei, cap. 6.